

Яна Маленко,

молодший науковий співробітник,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна
e-mail: malenko_yana_v@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-0014-3418>

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАД: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Спираючись на сучасне українське законодавство, законодавство зарубіжних країн та країн-членів ЄС, автор досліджує особливості правового регулювання, роль та значення бібліотечних установ в інформаційному забезпеченні громад. Розглянуто провідний зарубіжний досвід взаємодії органів державної влади з громадськістю і взято як критерій ефективності механізмів державного управління у сприянні розвитку громадянського суспільства, приділено увагу загальноприйнятим міжнародним принципам роботи служб інформаційного забезпечення громад інститутами державної влади. Зосереджено увагу на особливості роботи СІАЗ НБУВ як важливої інформаційно-аналітичної структури, що забезпечує інформування громад у сфері суспільних, політичних, економічних процесів в Україні.

Ключові слова: правове регулювання, служби інформаційного забезпечення громад, бібліотека, Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади, громади, досвід зарубіжних країн.

Виклики сучасної епохи, що постають перед Україною, надзвичайно актуалізують завдання побудови правової та демократичної держави. Європейська інтеграція є складним і комплексним процесом, що зачіпає майже всі сфери суспільного життя та галузі національної економіки. Для України європейська інтеграція передусім пов'язана з внутрішніми реформами: адаптацією законодавства України до законодавства ЄС, впровадженням у життя європейських цінностей, реформуванням інституцій, переходом до європейських стандартів, норм і процедур.

Суттєвий внесок у відображення реалій функціонування сучасних держав та їх інституцій крізь призму глобалізаційних процесів зробили такі зарубіжні вчені, як: А. Альберті, Г. Атаманчук, В. Беккерс, Т. Геблер, Д. Кеттл та ін. Питання, пов'язані з діяльністю недержавних громадських

організацій в зарубіжних країнах, висвітлювали у своїх працях С. Буко, Т. Гордєєва, Н. Заверико, М. Кляйнберг, В. Малєєв.

В Україні проблемами діяльності недержавних громадських організацій займалися М. Віхляєв, І. Грицай, М. Гуляєва, Л. Кобилянська, Т. Коломощь та ін. Серед науковців, які звертаються до вивчення окремих аспектів соціокультурної діяльності бібліотек, пов'язаної із трансформаціями сучасного суспільства, варто назвати А. Соколова, В. Скарнь, Т. Кисельову, Ю. Красильникова, А. Ковальчук.

Різним аспектам забезпечення умов для наповнення достовірною інформацією каналів її циркуляції, її аналітичному обробленню, вивченню кількісних та якісних характеристик присвятили свої дослідження такі науковці, як О. Онищенко, С. Горова, В. Бондаренко, Т. Горенко, О. Ворошилов.

У своїх працях В. Горовий, Т. Гранчак, Л. Чуприна, Н. Іванова, В. Пальчук акцентують увагу на зростаючому значенні діяльності аналітичних бібліотечних структур в умовах необхідності вироблення дієвих стратегій протистояння громадянського суспільства деструктивним інформаційним впливам, утвердженні наукової бібліотеки як ефективного суб'єкта в системі стратегічних комунікацій, що передбачає застосування бібліотечними фахівцями спеціальних знань і навичок для ефективного інформаційно-аналітичного забезпечення як широкого загалу бібліотечних користувачів, так і цільових груп, зокрема представників владних, бізнесових, громадських структур. При цьому варто підкреслити «особливу роль бібліотек, що визначена їх традиційно значним впливом у справі масового інформування населення, здатністю забезпечити доступ до сучасних інформаційних ресурсів практично всім верствам населення; наявністю серйозної організаційної структури та матеріальної бази; залученням інформаційно-аналітичних центрів бібліотек до надання допомоги різним соціальним та державним інститутам у високопродуктивному використанні інформації» [1, с. 148–149].

Метою статті є дослідження особливостей правового регулювання, ролі та значення бібліотечних установ в інформаційному забезпеченні громад через провідний зарубіжний досвід взаємодії органів державної влади з громадськістю як критерій ефективності механізмів державного управління у сприянні розвитку громадянського суспільства, що відповідає міжнародним принципам роботи служб інформаційного забезпечення громад інститутами державної влади.

В Україні, як і в зарубіжних країнах, основні права громадян на свободу їх об'єднання закріплені в Конституції (Основному законі) країни. Консти-

туційне закріплення права громадян на свободу об'єднань за кордоном може відрізнитися як за формою, так і за змістом. У ряді зарубіжних країн громадяни можуть вільно створювати об'єднання. У деяких зарубіжних країнах діє Закон «Про громадські об'єднання», предметом регулювання якого є суспільні відносини, що виникають у зв'язку з реалізацією громадянами права на об'єднання, створення, діяльність, реорганізацію та/або ліквідацію громадських об'єднань. Створення і діяльність громадських об'єднань в окремих зарубіжних країнах відбувається з дотриманням принципів добровільності, рівноправності їх членів (учасників), самоврядування, законності, звітності та гласності діяльності. В Україні, окрім принципів утворення та діяльності громадських об'єднань, законодавцем визначено ще й такі принципи, як вільний вибір території й відсутність майнового інтересу членів (учасників) цих об'єднань (ст. 3 Закону України від 22 березня 2012 р. «Про громадські об'єднання»). В окремих країнах діють закони, складені на підставі Фундаментальних принципів щодо статусу неурядових організацій у Європі (Федеральний закон Російської Федерації від 12 січня 1996 р. «Про некомерційні організації», Закон Киргизької Республіки від 15 жовтня 1999 р. «Про некомерційні організації», Закон Республіки Узбекистан від 14 квітня 1999 р. «Про недержавні некомерційні організації», Закон Естонської Республіки від 6 червня 1996 р. «Про некомерційні об'єднання», Закон Латвійської Республіки від 15 грудня 1992 р. «Про громадські організації та їх об'єднання» та ін.).

В Україні Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015 схвалено Стратегію сталого розвитку «Україна-2020», якою серед інших важливих умов становлення та розвитку держави визначено чотири вектори. З-поміж них є вектор гордості за Україну в Європі та світі, серед пріоритетів якого – розвиток інформаційного суспільства. Стратегією розвитку інформаційного суспільства в Україні, (схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 травня 2013 р. № 386-р) визначено мету, базові принципи, стратегічні цілі розвитку інформаційного суспільства в Україні, завдання, спрямовані на їх досягнення, а також основні напрями, етапи і механізми реалізації цієї Стратегії з урахуванням сучасних тенденцій та особливостей розвитку України в перспективі до 2020 року. Через прийняття ряду нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини у сфері сприяння розвитку громадянського суспільства, основою якого є недержавні громадські організації, сьогодні сформовано основні правові засади побудови інформаційного суспільства.

В Україні діяльність недержавних громадських організацій ґрунтується на законодавстві, яке складається із Закону України від 22 березня 2012 р. «Про громадські об'єднання», а також інших законів (Закон України від 5 липня 2012 р. «Про благодійну діяльність та благодійні організації», Закон України від 15 вересня 1999 р. «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності», Закон України від 22 червня 2012 р. «Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності» тощо) та нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини в цій сфері. Беручи за основу ст. 34 Конституції України, слід вважати, що інформаційна діяльність недержавних громадських організацій повинна здійснюватись з дотриманням громадянами права на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, на вільне збирання, зберігання, використання і поширення інформації усно, письмово або в інший спосіб. Обмеження прав людини у сфері інформації передбачено п. 3 ст. 34 Конституції України. Реалізація передбаченого Конституцією України права громадян в частині створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони та захисту інформації недержавними громадськими організаціями ґрунтується на Законі України від 13 листопада 1992 р. «Про інформацію» та інших нормативно-правових актах, перелік яких є досить численним, що ускладнює розгляд питань, які виникають у інформаційній діяльності недержавних громадських організацій. Проте існують і прогалини в регулюванні названих відносин. Серед них: відсутність фінансової підтримки з боку органів державної влади та місцевого самоврядування; обмаль інформації щодо діяльності недержавних громадських організацій; низький рівень громадської активності населення; недосконале законодавче середовище, в межах якого діють недержавні громадські організації.

Бібліотеки сьогодні володіють потужним потенціалом і досвідом у розвитку інформаційно-комунікаційної діяльності, формуванні соціокомунікативного середовища в період кардинальних реформ для інформаційних обмінів, налагодження комунікацій між суб'єктами з питань реформи й громадськістю. У Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України», схваленій Кабінетом Міністрів України 23 березня 2016 р., бібліотекам відведено важливу роль у консолідації суспільства, інтеграції України у європейське співтовариство, для підвищенні якості життя, забезпеченні рівного доступу до інформації, знань і культурного надбання.

Такий суспільно значущий потенціал усіх провідних бібліотечних установ країни в період проведення реформи з децентралізації влади мав би стати твердою основою для:

- налагодження соціально-комунікаційних зв'язків між суб'єктами реалізації реформи з децентралізації та громадянським суспільством, експертним середовищем, іншою частиною територіальних громад, які ще не визначилися щодо своєї участі в реформі;

- наповнення соціальних комунікацій достовірною інформацією щодо результатів реформи з децентралізації влади в Україні, розвитку місцевого самоврядування;

- введення в суспільний обіг оперативної інформації про законодавчі ініціативи, спрямовані на регулювання суспільних відносин у нових умовах територіальної організації влади, розподілу владних повноважень, ресурсів, галузевих реформ;

- поширення інформації про функціонування новостворених об'єднаних територіальних громад;

- створення консолідованих масивів інформаційних ресурсів, що висвітлюють різні аспекти європейського досвіду реформи з децентралізації влади.

Однак недостатнє фінансування, відсутність необхідної матеріально-технічної бази, програмно-технічного забезпечення, а також неусвідомлення профільними владними структурами значення бібліотек для суспільного розвитку позбавляють ці інформаційні установи можливості використовувати повною мірою свій інформаційно-технологічний, науково-методичний, ресурсний потенціал у процесі реалізації реформи з децентралізації влади, розвитку місцевого самоврядування, позбавляють можливості сприяти соціалізації знань, формуванню уявлення в громадськості про державну політику в адміністративно-територіальному реформуванні.

Ця ситуація є відзеркаленням ряду серйозних проблем, що істотно гальмують процеси трансформації та подальшого розвитку бібліотек України. Такі проблеми зафіксовано і в зазначеній вище Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України»:

- недооцінка ролі бібліотек у суспільних перетвореннях і забезпеченні прав та свобод людини, що призводить до неефективної реалізації їхнього потенціалу як соціальних інституцій;

- невідповідність нормативно-правової бази та стандартів сучасним вимогам розвитку бібліотечної справи в цілому й діяльності окремих бібліотек, що, зокрема, унеможливає інтеграцію українських бібліотек у глобальне інформаційне середовище;

- відсутність стабільної системи фінансування бібліотек в обсягах, достатніх для ефективної діяльності й розвитку;
  - невідповідність існуючої бібліотечної мережі сучасним потребам суспільства, територіальних громад, окремих громадян;
  - невідповідність кадрового забезпечення бібліотек: старіння кадрів, недостатня кількість кваліфікованого персоналу для реалізації сучасних напрямів діяльності бібліотек;
  - відставання професійної базової освіти бібліотечних працівників від сучасних вимог суспільства, загального рівня розвитку інформаційних технологій і потреб бібліотек;
  - недостатня ефективність наукового супроводу бібліотечно-інформаційної діяльності, відсутність механізму широкого впровадження результатів наукових досліджень у практику, обмежена участь вітчизняних фахівців у міжнародних дослідницьких програмах та обмінах;
  - незадовільний стан матеріально-технічної бази бібліотек: більшість приміщень, обладнання й техніки не відповідають сучасним вимогам обслуговування користувачів і збереження бібліотечних фондів, зокрема цінних та рідкісних видань;
  - невідповідність формування бібліотечних фондів та організації доступу до них сучасним потребам користувачів і вимогам суспільства, зокрема відсутність повноцінного комплектування новими періодичними й неперіодичними виданнями, електронними ресурсами;
  - недостатні темпи і відсталість впровадження інформаційних технологій у бібліотеках, що ускладнює або унеможливує виконання виробничих процесів та обслуговування користувачів на сучасному рівні;
  - відсутність національних проєктів і дослідницьких програм, що підтримуються державою, спрямованих на розвиток єдиного інформаційного простору в Україні та інтеграцію в глобальний інформаційний простір;
  - недостатня внутрішня та зовнішня комунікація, неефективна координація дій і співпраця між бібліотеками різних установ, між установами, в чьому підпорядкуванні перебувають бібліотеки, між бібліотеками та іншими культурними й науковими закладами (музеї, архіви тощо) [2].
- У сучасних політичних умовах посилення значимості інформаційної складової в державному розвитку актуалізує проблеми забезпечення суспільно-інформаційних запитів, ефективність комунікативної взаємодії в усіх сферах життєдіяльності суспільства. Для подальшого стабільного розвитку країни вкрай необхідним є забезпечення системи державного управління ефективною системою інформаційно-комунікативного зв'язку

між владою та громадянським суспільством. Це посилює роль провідних суб'єктів інформаційного ринку – наукових бібліотек, які вдосконалюють свою діяльність, зокрема інформаційно-аналітичний напрям для ефективного забезпечення дедалі зростаючих інформаційних запитів, зокрема у сфері державного управління.

Європейська Комісія визначила реформу європейського управління як одну з її чотирьох стратегічних цілей на початку 2000 р. Політичні події того часу висунули на перший план подвійну проблему, що постала перед ЄС: не тільки необхідність термінової адаптації управління до існуючих угод, але й розширення дебатів про майбутнє Європи. Біла Книга з європейського управління (White Paper on European Governance) розглядає, як ЄС використовує повноваження, надані громадянами. П'ять принципів є фундаментом доброго управління і змін, запропонованих у Білій Книзі:

– *відкритість*. Інституції повинні працювати більш відкрито. Разом з країнами-членами ЄС вони мають активно обговорювати те, що робить ЄС і які приймає рішення;

– *співучасть*. Якість, доречність і ефективність напрямів розвитку ЄС залежить від гарантування більш широкої співучасті через весь політичний ланцюг – від концепції до впровадження;

– *звітність*. Ролі в законодавчому і виконавчому процесах мають бути більш чіткими. Кожна з інституцій ЄС повинна пояснювати та брати відповідальність за те, що вона робить у Європі. Проте є також необхідність у більшій прозорості і відповідальності країн-членів ЄС і всіх тих, хто залучені до розвитку й впровадження політики ЄС на будь-якому рівні;

– *ефективність*. Напрями розвитку мають бути ефективні і своєчасні. Їх вироблення має базуватись на основі чітких цілей, оцінці майбутнього впливу, і наскільки можливо, – на минулому досвіді;

– *зв'язок*. Напрями розвитку й дії повинні бути пов'язаними та легко зрозумілими.

Кожен із цих принципів може бути ефективним за умови всебічної підготовки, впровадження і забезпечення його дотримання. Застосування цих принципів є важливим, проте вони не можуть бути досягнуті окремими діями.

Від концепції політики до її впровадження вибір рівня, на якому будуть запроваджені дії (від ЄС до місцевого), і відбір засобів для цього має бути пропорційним до поставлених цілей. Це означає, що перед висуванням ініціативи потрібна системна перевірка: а) чи публічні дії

дійсно необхідні, б) чи європейський рівень є найбільш відповідним, в) чи вибрані заходи відповідають цим цілям. Принцип субсидіарності є важливим засобом у боротьбі з браком демократії. Він є не тільки основним принципом ЄС, а в деяких випадках і провідним принципом у відносинах між країнами-членами та регіональними і місцевими органами влади, що діють у їхніх межах, як записано в ст. 4 Європейської хартії Ради Європи про місцеве самоврядування. Стрижневий зміст принципу субсидіарності можна розглядати як норму, в якій у відносинах між інституційними і соціальними суб'єктами різних розмірів перевага надається найменшим (оскільки вони найближчі до сторін, про які йдеться): втручання більших суб'єктів має підставу, тільки якщо воно спрямоване на компенсацію недоліків цих менших адміністративних органів. Так само принцип пропорційності було запроваджено для визначення більш чіткого розподілу повноважень між європейським і національним рівнями. Двозначність, якою було визначено принцип субсидіарності часто вважається одним з основних факторів його успіху.

Світова практика взаємодії органів державної влади з громадськістю визначає також загальноприйняті міжнародні принципи роботи пресслужб інститутів державної влади, відповідно до трактування Всесвітньої організації «Стаття 19». Організація «Стаття 19» бере початок від ст. 19 Загальної декларації прав людини, яка визначає, що «кожна людина має право на свободу переконань і на вільне вираження їх; це право включає свободу безперешкодно шукати, одержувати, поширювати інформацію та ідеї будь-якими засобами і незалежно від державних кордонів».

Організація «Стаття 19» розробила такі принципи взаємодії:

Принцип 1. «Максимальна відкритість». Законодавство про свободу інформації повинне базуватися на принципі максимального оприлюднення. Принцип максимального оприлюднення встановлює презумпцію того, що вся наявна в державних органах інформація має бути відкритою, і від цієї презумпції можна відступити тільки в дуже обмежених випадках.

Цей принцип лежить в основі всієї концепції свободи інформації і, в ідеалі, це повинно бути закріплено в Конституції. Це показувало б, що доступ до інформації є одним з основоположних принципів правової держави, а найвищою метою законодавства є реалізація відкритості інформації на практиці.

Принцип 2. «Обов'язок публікації». Державні органи мають бути зобов'язані публікувати інформацію, яка має особливу важливість. Свобода інформації означає не тільки те, що державні органи надають інформацію у відповідь на запит, але й те, що вони самі, виходячи

з наявних ресурсів і можливостей, публікують документи, які становлять особливий суспільний інтерес. Державні органи, як мінімум, повинні публікувати такі категорії інформації:

- оперативну інформацію про діяльність державного органу, включаючи вартість послуг, що надаються ним, його цілі, результати аудиторських перевірок, стандарти, досягнуті результати і так далі, особливо, якщо державний орган надає безпосередні послуги громадськості;

- відповіді на будь-які запити, скарги та інші дії членів суспільства;

- відомості про можливі форми участі представників громадськості в ухваленні рішень у галузі політики й законотворчості;

- перелік інформації, якою володіє орган, і ті форми, в яких ця інформація міститься;

- зміст будь-якого рішення державного органу та його намірів, які можуть відбитися на громадськості, а також причини й підготовчий матеріал, що мав значення при ухваленні рішення.

Принцип 3. «Пропаганда прозорості діяльності уряду». Державні органи повинні активно сприяти прозорості й відкритості діяльності уряду. Якщо суспільство хоче реалізувати цілі, які встановлюються інформаційним законодавством, необхідно інформувати членів суспільства про їхні права, а так само пропагувати відкритість діяльності уряду. Досвід різних країн показує, що бездіяльність державних службовців може підірвати реалізацію навіть найпрогресивнішого законодавства. Отже, діяльність із пропаганди відкритості є необхідним компонентом свободи інформації.

У різних країнах ця діяльність буде різною і залежатиме від таких чинників, як система організації державної служби, основні обмеження свободи й прозорості інформації, рівень письменності, ступінь інформованості громадськості. Закон повинен вимагати залучення достатніх ресурсів.

Принцип 4. «Вичерпний перелік винятків з принципу відкритості інформації». Винятки мають бути чітко та ясно позначені, підлягати суворій перевірці на «шкоду» та «суспільний інтерес».

Усі індивідуальні запити до державних органів мають бути задоволені, за винятком випадків, коли державний орган зможе продемонструвати, що запитувана інформація підпадає під обмежувальний перелік винятків із принципу відкритості інформації.

Відмова в наданні інформації може бути виправдана тоді, коли державний орган зможе довести, що інформація відповідає трьом необхідним в сукупності ознакам: інформація пов'язана з державною

метою, закріпленою в законі; розкриття інформації перешкоджає досягненню цієї мети; шкода, завдана цій меті, перевищує суспільний інтерес у розкритті цієї інформації.

Принцип 5. «Процедури, які сприяють доступу до інформації». Швидкість і сумлінність розгляду запитів інформації та доступність оскарження будь-яких відмов у наданні інформації [3; 4; с. 57–62; 5, с. 42–48; 6, с. 57].

Розглянемо структурну побудову пресслужб у різних міністерствах та відомствах на прикладі США з наведенням чотирьох організаційних моделей.

1. У Державному Департаменті США зв'язками з громадськістю та засобами масової інформації, а також інформаційною роботою в широкому розумінні цього слова керує підсекретар з питань суспільної дипломатії та відносин із громадськістю. Підлеглим підсекретаря є секретар-асистент з питань зв'язків із громадськістю – він виступає від імені Держсекретаря й наглядає за роботою п'яти служб. Це пресслужба (щоденно готує інформаційні матеріали загального плану, довідкові матеріали для журналістів, а також запитання та відповіді, що їх секретар-асистент використовує для підготовки своїх щоденних брифінгів для журналістів); служба роботи з регіонами (займається плануванням інтерв'ю посадових осіб Державного Департаменту для американських регіональних засобів масової інформації – телебачення, радіо та друкованих видань); служба зв'язків із громадськістю та органами влади (влаштує зустрічі та виступи посадовців Державного Департаменту в різних регіонах США, організовує спілкування з посадовцями органів влади рівня штату й місцевого рівня, а також брифінги для делегацій, які відвідують Державний Департамент); служба електронного інформування та зв'язку (забезпечує існування вебсайту Державного Департаменту та проведення відеоконференцій через Інтернет, підтримує роботу програм інтерактивного телебачення за допомогою супутникового зв'язку) та служба стратегічного планування інформаційної роботи (координує роботу інших служб, аби їхня інформаційна робота йшла в єдиному стратегічному руслі).

2. У Міністерстві оборони США головною посадовою особою у справах зв'язків із громадськістю є секретар-асистент з питань зв'язків із громадськістю, який виступає ще й у ролі речника міністра оборони та керує кількома інформаційними підрозділами на рівні міністерства, а саме: підрозділом зв'язків із засобами масової інформації (відповідає на запитання ЗМІ); підрозділом планування (відповідає за зв'язки

з різними частинами світу відповідно до тематики та географії); підрозділом зв'язків з громадами (розглядає клопотання про участь представників міністерства в громадських заходах та заходах, влаштованих різними громадами, й координує таку роботу); підрозділом командних інформаційних матеріалів – внутрішня військова інформаційна служба для військовослужбовців.

Усі підрозділи збройних сил США та управління міністерства оборони мають схожу інформаційну структуру. У кожному управлінні є найвищий інформаційний начальник – він же старший речник, а йому підпорядкована низка підрозділів. Наприклад, начальник об'єднаного головнокомандування (головний військовий радник президента) має підлеглого – головного уповноваженого у справах зв'язків із громадськістю. Цей уповноважений відповідає за роботу підрозділу зв'язків із засобами масової інформації, підрозділу планування, підрозділу зв'язків із громадами та підрозділу командних інформаційних матеріалів. Ці служби підпорядковані головному уповноваженому у справах зв'язків із громадськістю, але речники цих служб керуються ще й вказівками служби зв'язків із громадськістю при міністрі оборони.

3. У Міністерстві фінансів США вищим інформаційним керівником є секретар-асистент міністра фінансів з питань зв'язків із громадськістю, що виконує й функції пресекретаря міністра фінансів, керує роботою пресслужби та розробляє перспективні плани інформаційної роботи міністерства та наглядає за роботою відділу освітньої роботи для громадян, який проводить кампанії зі зв'язків із громадськістю.

4. У Міністерстві освіти США існує посада директора з інформаційних питань, до функцій якого входить нагляд за наданням свіжої інформації пресі й публікації, внутрішня та зовнішня інформаційна робота й зв'язок, а також звернення громадян. Директор розробляє перспективні плани інформаційної роботи міністерства. Підлеглим директора з інформаційних питань є пресекретар, який робить заяви від імені міністра освіти й керує роботою пресслужби. В основі роботи пресслужби лежить «система постів» – один інформаційний працівник працює з пресою в питаннях початкової освіти та освіти в середніх класах, ще один – у питаннях професійно-технічної освіти та освіти для дорослих, ще один – у питаннях спеціальної освіти тощо. Крім того, існує ще й служба, де пишуть промови, а також служба зв'язків із громадськістю, якою керує один із заступників директора з інформаційних питань [7].

Яскравим прикладом участі бібліотек у процесі розв'язання багатьох глобальних, економічних, політичних, екологічних та інших проблем

є Юридична бібліотека Конгресу США. Основоположним принципом роботи цієї бібліотеки є надання точної, достовірної й авторитетної правової інформації. Також її діяльність базується на усвідомленні того, що загальний доступ і розуміння права відіграють важливу роль у сприянні миру і демократії. Завдяки науковим підходам, відтак високій якості роботи й здатності адаптуватися до вимог сучасності, використовуючи нові технології, Юридична бібліотека Конгресу США відіграє ключову роль в аналітичному забезпеченні владних структур, юристів-практиків та наукових досліджень та акумулює досвід правотворення для збереження й використання цінної спадщини для майбутнього[8].

Спираючись на міжнародний досвід, в Україні Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ) (далі – Служба) в системі Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. Її перевагою є оперативний доступ до великих масивів різноманітної за своїм характером інформації яку містять наукова монографічна література (що стає науковою базою інформаційно-аналітичних матеріалів, які готуються Службою), наукові статті та матеріали періодичних видань, електронні інтернет-видання, сайти центральних і місцевих органів влади, партійних та громадських організацій, місцевих громадських організацій національно-етнічного спрямування, вебсторінки релігійних організацій тощо.

Співробітники Служби працюють в умовах, що сприяють підготовці якісного, оперативного, науково обґрунтованого інформаційно-аналітичного продукту, який відповідає вимогам замовників. Серед функцій інформаційно-аналітичної діяльності можна виділити такі:

- інформаційно-пошукова – пошук, систематизація, структуризація первинної інформації з різних проблем. З розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, широким впровадженням Інтернету значення цієї функції зростає. Адже збільшення інформаційних потоків ускладнює пошук потрібної інформації, актуалізує питання протидії «інформаційним шумам»;

- інформаційно-аналітична – аналіз первинної інформації, теоретичне осмислення ситуації на основі наявної інформації, створення вторинної інформації;

- інформаційно-комунікативна – надання доступу до вторинного інформаційного продукту для визначення факторів ризику, ймовірних воєнних конфліктів, бажаних заходів щодо запобігання їм;

- прогнозна – на основі теоретичного осмислення ситуації розробка ймовірних моделей її розвитку;

- аналітична – аналіз первинної інформації, теоретичне осмислення ситуації на основі наявної інформації, створення вторинної інформації;
- превентивна – на основі теоретичного осмислення ситуації та з урахуванням власного негативного досвіду, досвіду інших держав визначення факторів ризику, ймовірних вогнищ конфліктів, бажаних заходів щодо запобігання їм;
- теоретична – з урахуванням власного позитивного досвіду та досвіду інших держав розробка оптимальних моделей розвитку, рекомендацій щодо шляхів вдосконалення ситуації, нових по суті, змісту і формі моделей розв’язання проблеми. Ефективне здійснення цієї функції сприятиме виробленню стратегічного бачення щодо бажаних перспектив розвитку наявних відносин з наступним визначенням його етапів і засобів забезпечення [9].

Досвід СІАЗ свідчить про затребуваність інформаційно-аналітичної продукції. Підготовлені Службою матеріали, розміщуються в інформаційно-аналітичному журналі «Україна: події, факти, коментарі», бюлетенях «Резонанс» та «Конституційна Асамблея: політико-правові аспекти діяльності», в інших спеціальних виданнях відповідно до потреб замовників, а також – на сайті бібліотеки.

Таким чином, за участі наукової бібліотеки відбувається оперативне наповнення науковою, інтелектуальною достовірною інформацією системи комунікаційних каналів, у результаті функціонування якої реалізується інформаційно-аналітичне забезпечення органів державної влади і місцевого самоврядування. Владні інституції оприлюднюють на своїх сайтах випуски НЮБ і СІАЗ НБУВ для інформування місцевих громад. Такий досвід щодо широкого інформаційного охоплення становить значний потенціал для подальшої розбудови державної системи стратегічних комунікацій, оскільки бібліотека має у своєму арсеналі напрацьовані механізми оперативного наповнення комунікаційних каналів суспільно важливою інформацією.

Отже, зарубіжний досвід інформування громад, який використовують вітчизняні бібліотечні установи, має важливе значення в забезпеченні ефективної комунікації влади і громади задля прогресивного суспільного розвитку, оскільки передбачає:

- своєчасне широке донесення в регіони урядових рішень і дій з неупередженими роз’ясненнями і коментарями;
- у рамках бібліотечного моніторингу вироблення експертних висновків щодо політичної ситуації/суспільної реакції/певних проблем для прийняття ефективних управлінських рішень владними інституціями;

– використання електронних каналів комунікації, а саме: сайтів місцевих органів державної влади і самоврядування для забезпечення науковою, достовірною інформацією місцевих громад;

– вивчення інформаційних запитів дистантних користувачів, зокрема представників місцевих владних інституцій і громадських структур для ефективнішого змістового наповнення бюлетенів матеріалами регіональної тематики, включення гострих питань у загальносуспільний дискурс тощо.

Список бібліографічних посилань

1. Горовий В. Еволюція інформаційного виробництва в процесі глобальних суспільних трансформацій. *Україна в глобалізованому світі* : зб. наук. пр. Київ, 2007. Вип. 5. С. 160–172.

2. Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» : розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 бер. 2016 р. № 219-р. *Верховна Рада України. Законодавство України : офіц. вебпортал*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-%D1%80>.

3. Основні засади діяльності прес-служб органів державної влади та місцевого самоврядування: світовий та український досвід: наук.-метод. видання / наук. кер. О. С. Поважний. Донецьк : Донецький держ. ун-т управління, 2011. 107 с.

4. Взаємодія органів державної влади з громадськістю: теорія та практика державного управління : монографія / А. О. Дегтяр та ін. Донецьк : Донбас, ООО «РА Ваш імідж», 2012. 415 с.

5. Ахмедова О. О., Халецький А. В. Основи організації громадянського суспільства : навч.-метод. посіб. Донецьк : Донбас, ООО «РА Ваш імідж», 2012. 125 с.

6. Халецький А. В. Зарубіжний досвід взаємодії органів державної влади з громадянським суспільством. *Вивчення та впровадження в Україні іноземного досвіду удосконалення діяльності органів влади: VII міжнар. наук.-практ. конф. (Полтава, 28 листопада 2012 р)*. Полтава, 2012. Ч. II. С. 57–60.

7. Халецький А. В. Зарубіжний досвід сприяння розвитку громадянського суспільства. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=5468>.

8. Пестрецова О. Структура організації інформаційного забезпечення

правотворення в Бібліотеці Конгресу США. URL: <http://nbuviap.gov.ua/images/konferenciya/Pestrecova.pdf>.

9. Гранчак Т. Інформаційно-аналітичний супровід управлінських рішень з реалізації державної етнонаціональної політики. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2009. Вип. 23. С. 139–155. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/npnbuimviv_2009_23_12.

References

1. Horovyi, V. (2007). *Evolutsiia informatsiinoho vyrobnytstva v protsesi hlobalnykh suspilnykh transformatsii* [Evolution of information production in the process of global social transformations]. *Ukrayina v hlobalizovanomu sviti – Ukraine in a Globalized World*, issue 5, pp. 160–172. Kyiv [in Ukrainian].

2. Pro skhvalennia Stratehii rozvytku bibliotечної spravy na period do 2025 roku «Yakisni zminy bibliotek dlia zabezpechennia staloho rozvytku Ukrainy»: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 23 ber. 2016 r. no 219-r [Onapproval of the Strategy for the development of the library case for the period until 2025 «Qualitative changes in libraries to ensure sustainable development of Ukraine»: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine of March 23, 2016 no 219-p]. *Verkhovna Rada Ukrainy: veb-sait – Verkhovna Rada of Ukraine: website*. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/219–2016-%D1%80> [in Ukrainian].

3. Povazhnyi, O. S. (Ed). (2011). *Osnovni zasady diialnosti pres-sluzhby orhaniv derzhavnoi vlady ta mistsevoho samovriaduvannia: svitovyi ta ukraïnskyi dosvid* [Main principles of activity of state authorities and local self-government press-services: world and Ukrainian experience]. *Donetskyi derzhavnyi universytet upravlinnia – Donetsk State University of Management*. Donetsk [in Ukrainian].

4. Diehtiar, A. O. et. al. (2012). *Vzaiemodiia orhaniv derzhavnoi vlady z hromadskistiu: teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia* [Interaction between state authorities and public: theory and practice of public administration]. Donetsk: Donbas, OOO «RA Vash imidzh» [in Ukrainian].

5. Akhmedova, O. O., Khaletskyi, A. V. (2012). *Osnovy orhanizatsii hromadianskoho suspilstva* [Fundamentals of Civil Society Organization]. Donetsk: Donbas, OOO «RA Vash imidzh» [in Ukrainian].

6. Khaletskyi, A. V. (2012). *Zarubizhnyi dosvid vzaiemodii orhaniv derzhavnoi vlady z hromadianskym suspilstvom* [Foreign experience of interaction of public authorities with civil society]. Proceedings from The Study and implementation in Ukraine of foreign experience in improving the activities of

government agencies: VII Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia (28 lystop. 2012 roku) – International Scientific and Practical Conference (Part II, pp.57–60). Poltava [in Ukrainian].

7. Khaletskyi, A. V. (2012). Zarubizhnyi dosvid sprianniia rozvytku hromadianskoho suspilstva [Foreign experience in promoting the civil society development]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok – Public Administration: Improvement and Development*. Retrieved from <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=5468> [in Ukrainian].

8. Pestretsova, O. Struktura orhanizatsii informatsiinoho zabezpechennia pravotvorennia v Bibliotetsi Konhresu SShA [The structure of the organization of information support of lawmaking in the Library of Congress of the USA]. Retrieved from <http://nbuviap.gov.ua/images/konferenciya/Pestrecova.pdf> [in Ukrainian].

9. Hrachak, T. (2009). Informatsiino-analitychnyi suprovid upravlinskykh rishen z realizatsii derzhavnoi etnonatsionalnoi polityky [Information and analytical support of management decisions on the implementation of state ethno-national policy]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, issue 23, pp. 139–155. Kyiv. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/npnbuimviv_2009_23_12 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 03.01.2020.

Yana Malenko,

Junior Research Associate,

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

3 Holosiivskiy Ave., Kyiv 03039, Ukraine

e-mail: malenko_yana_v@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0003-0014-3418>

Community Information Assistance: Foreign Experience for Ukraine

The article investigates the peculiarities of legal regulation of the role and importance of library institutions, modern information, socio-communication, socio-cultural centers in the information support of communities, analyzing the current legislation, legislation of foreign countries and the legislation of the EU member states. Considering the leading foreign experience of interaction between state authorities and public as criteria of effectiveness of mechanisms of state administration to promote the development of civil society, attention is paid to the generally accepted international principles of information services work in support communities or public authorities.

The peculiarities of functioning of information and communication spaces in communities public libraries, new approaches to cumulation, dissemination, introduction

into the system of strategic communications of information about the historical, cultural features of communities, to the exchange of information within the united territorial communities, between communities are determined. Their organizational and technological, software and technological, information and technological, intellectual approaches and methods of work with arrays of sources of information circulating in social information communications are revealed.

The attention is paid to the peculiarities of the work of SIAZ NBUV as an important information and analytical structure that provides information to communities in the sphere of social, political and economic processes in Ukraine, explores the information and technological features of the formation of the national information space in the period of information confrontation, peculiarities of functioning of national libraries as subjects of the national information resource aimed at strengthening information sovereignty and ensuring information security, problems of using the information resource of social networks for development of informatization and socio-economic and cultural development and analyzes the opinion of citizens of foreign countries on events in our country and its relations with foreign partners.

Keywords: legal regulation, legislation, community information services, library, Information and analytical support service of state authorities, databases, project, communities, experience of foreign countries.